

PIOTR DARANOWSKI
Łódź

STANDARD TRAKTATOWY A STANDARD KRAJOWY OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

(na przykładzie art. 10 § 1 Międzynarodowego Paktu Praw
Obywatelskich i Politycznych)

1. Podmiot, którego obowiązkiem jest działanie przy użyciu instrumentów prawnych na rzecz ochrony praw człowieka, staje wobec problemu relacji standardu ochrony międzynarodowej, przewidzianego regulacją międzynarodową, do dającego się zazwyczaj wyprowadzić z ustawowych regulacji, krajowego wzorca ochrony wybranego prawa lub grupy praw człowieka. Problem wywołuje „gęstniejąca tkanka” wiążących państwo zobowiązań traktatowych dotyczących praw jednostki.

„Rutynowa” opcja, jaką przyjmuje podmiot krajowy, gdy przychodzi mu rozważać zakres uprawnień jednostki, zmierza do wywiedzenia jednostkowych uprawnień z postanowień prawa krajowego. Założenie trafne, jeśli taką właśnie decyzję poprzedzi i umocni rezultat analizy miejsca i skuteczności międzynarodowych zobowiązań w krajowym porządku prawnym. Konieczne kierunki tej ostatniej refleksji sygnalizujemy poniżej, jej wymiar zaś określą odpowiedzi na pytania, również niżej podane:

a) Jeśli krajowy standard ochrony (norma krajowa) jest rezultatem „wykonania” międzynarodowego zobowiązania, odpowiedzieć należy na pytania: w jakim stopniu wykładnia normy krajowej czerpie z międzynarodowych doświadczeń interpretacyjnych jej międzynarodowego wzorca? czy i w jakim stopniu się od niej oddala? czy i jak głęboka jest opozycyjność „krajowych” i „międzynarodowych” wniosków interpretacyjnych? w efekcie więc – czy i jaka jest różnica w proponowanych krajową i międzynarodową regulacją, standardach ochrony? czy, a jeśli tak, to który ze standardów, krajowy czy międzynarodowy, jest dla jednostki korzystniejszy?

b) Jeśli krajowy standard ochrony (norma krajowa) nie jest skutkiem „wykonania” międzynarodowego zobowiązania, a zobowiązanie międzynarodowe nie zostało wprowadzone w system prawa krajowego, zasada dobrej wiary w wykonywaniu zobowiązań międzynarodowych (wyrażająca się w podporządkowaniu wykładni norm krajowych prawu międzynarodowemu), uprawnia do postawienia wszystkich podanych w punkcie a) pytań.

c) Jeśli krajowy standard ochrony (norma krajowa) nie jest (choćby z przyczyny wcześniejszego przyjęcia) refleksem „wykonania” międzynarodowego zobowiązania, zobowiązanie to zaś zostało wprowadzone w system prawa krajowego (nastąpiła jego transformacja lub przydano mu bezpośrednią skuteczność), konfrontacja, „wcześniejszego” prawa krajowego z „późniejszym” prawem międzynarodowego pochodzenia, wywołuje również potrzebę odpowiedzi na postawione w punkcie a) pytania¹.

d) Jeżeli w prawie krajowym nie ma normy krajowej pozwalającej na działanie w interesie jednostki, jedynie „dostępna” w systemie krajowym może okazać się norma międzynarodowa. W zależności od przyjętego mechanizmu introdukcji w państwie „dostępna” norma międzynarodowa może być podstawą prawną działania podmiotu. W przypadku poddania normy międzynarodowej zabiegowi transformacyjnemu będzie nią, „kopiująca” normę międzynarodową, norma o cesze normy ustawowej (najbardziej prawdopodobne rozwiązanie). Jeśli państwo akceptuje bezpośrednią skuteczność norm międzynarodowych w swym porządku, „oryginalna” norma międzynarodowa będzie podstawą rozstrzygnięć (norma samowykonalna). W przypadku takiej sytuacji jedynie dostępnym będzie międzynarodowy standard ochrony.

e) Jeżeli w prawie krajowym nie ma normy krajowej pozwalającej na działanie w interesie jednostki, a państwo nie dokonało aktu introdukcji zobowiązania międzynarodowego, które normę taką zawiera, problem ekwiwalentności lub kolizji standardów ochrony w ogóle nie wystąpi.

2. Niniejsze opracowanie jest bardzo generalną projekcją przypuszczalnych zdarzeń, jakie wywołać może stosowanie art. 10 § 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (dalej: Pakt)². Artykuł ten stanowi: „Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka”. Z uwagi na ograniczoną objętość opracowania standard ten zostanie odniesiony do jednej tylko, wybranej sytuacji pozbawienia wolności, mianowicie stanu uwięzienia. Podjęta zostanie próba

¹ W przypadku dokonania zabiegu transformacyjnego problem rozwiązuje reguła *lex posterior derogat priori*.

² DzU 1977 nr 38 poz. 167.

generalnego opisu relacji międzynarodowego i krajowego obszaru ochrony. Wskazanych zostanie kilka jej aspektów.

3. Zadanie badania relacji standardów wymaga przede wszystkim identyfikacji traktatowego standardu ochrony. Zabieg ten polega, w istocie, na uchwyceniu dokonywanej przez strony traktatu wykładni normy. Jest to zabieg stosunkowo prosty, jeśli rejestracji dokonuje umocowany do tego zadania przez uczestników traktatu międzynarodowy organ. W przypadku Paktu organem tym jest Komitet Praw Człowieka (dalej: Komitet). Rejestrowaną przez Komitet wykładnię zawiera przygotowywany okresowo przezeń dokument zatytułowany *Uwagi ogólne*. Treść tego dokumentu inspirowa i określa praktyka wykonywania Paktu. Jest ona opisywana w składanych przez państwa strony Paktu, a badanych przez Komitet, periodycznych sprawozdaniach. Poglądy członków Komitetu, dokonujących syntezy „krajowych” wykładni, odnotowywane w dokumentacji Komitetu (protokolarny zapis sesji badania sprawozdań) uszczegóławiają zapis *Uwag ogólnych* i stanowią cenny komentarz do nich.

4. Zadaniem Paktu jest animować ujednoczenie standardów ochrony praw nim opisanych. Są dwie przesłanki „operacyjne” wiodące ku pożądanym unifikacji praktyki wykonywania Paktu. Pierwszą jest poddanie przez państwo stronę, wprowadzanych w system krajowy norm traktatu międzynarodowym regułom wykładni. Drugą, uszanowanie autonomiczności pojęć konstytuujących normy traktatu.

Tę ostatnią konstrukcję przywołał, a istotę opisał Komitet w sprawie *van Duzen v. Kanada*. Stwierdził, że zarówno interpretacja, jak i stosowanie Paktu musi być „[...] oparte na założeniu, że terminy i konstrukcje Paktu są niezależne [podkr. – P. D.] od każdego narodowego systemu prawnego i od wszelkich słownikowych definicji. Jakkolwiek terminy Paktu są wywodzone z sięgającej daleko wstecz tradycji prawnej wielu państw, Komitet musi je jednak traktować za posiadające *autonomiczne znaczenie* [podkr. – P. D.]”³. W sprawie *J. B. i inni v. Kanada* sugerowana skargą identyczność koncepcji wolności związkowej ujętych art. 22 § 1 i właściwymi konwencjami Międzynarodowej Organizacji Pracy (dalej: MOP) (głównie konwencji nr 87) wymagała, zdaniem autorów skargi, uwzględnienia przez Komitet wykładni organów MOP w zakresie, w jakim precyzuje ona koncepcję wolności związkowej ujętą konwencjami Organizacji. Ustosunkowując się do tej opinii, Komitet stwierdził, że „[...] Komitet Praw Człowieka nie ma żadnych wątpliwości co do

³ *Report of the Human Rights Committee*. GAOR. Suppl. no 40 (A/37/40). New York 1982 s. 155 § 10. 2 (dalej: R 82).

prawidłowości i poprawności interpretacji tych traktatów [konwencji MOP – P. D.] przez zainteresowane organy. Jednakże k a ż d y [podkr. – P. D.] międzynarodowy traktat, włączając w to Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, jest s a m o d z i e l n y m b y t e m [podkr. – P. D.] i musi być interpretowany w uczciwy i właściwy sobie sposób, jeżeli zaś tak postanowiono, to przez organ upoważniony do badania jego postanowień”⁴.

Powołanie konstrukcji „pojęć autonomicznych”, zasadnicze dla sygnalizowanego tytułem opracowania problemu, wymaga uczynienia kilku jeszcze uwag.

Fakt konfrontowania Paktu z ustawodawstwem krajowym i praktyką jego wykonywania (opisaną m.in. w składanych przez państwa strony Paktu sprawozdaniach) sprawia, że następuje zestawienie normy międzynarodowej opisującej dane prawo człowieka z normą krajową używającą analogicznych lub zbliżonych terminów dla opisu tegoż prawa. Często norma krajowa nie posługuje się terminologią przyjętą w traktacie. Odmienna od traktatowej krajowa redakcja prawa, należy przypuszczać, przesądza o różnych konstrukcjach opisywanego prawa. Analogiczna lub zbliżona redakcja normy Paktu i normy krajowej nie musi oznaczać identyczności conceptualnej zestawianych terminów i pojęć.

Autonomiczność, samodzielność znaczeniowa terminów i pojęć musi być postrzegana w kontekście systemu normatywnego, do którego terminy te i pojęcia należą. W przypadku pojęć konstruujących normę krajową jest to potężny system prawa krajowego. W przypadku pojęć konstruujących normę międzynarodową jest to system, jaki powstaje „wokół” traktatu⁵.

Autonomiczność terminów i pojęć konstruujących normę krajową i normy traktatowe, nie oznacza nieprzezwycięzalnych materialnych różnic, obcości opisanych za ich pomocą konstrukcji przynależnych do różnych systemów normatywnych. Praktyka rekonstruowania, czy też konstruowania znaczeń autonomicznych nie może bowiem odbywać się bez materialnego impulsu, „wspomagania”, płynącego z innych systemów normatywnych. Jak zauważa D. Evrigenis, „Wykazanie autonomiczności pojęcia traktatowego następuje przede wszystkim poprzez odniesienie go do identycznych lub podobnych, gdy brać pod uwagę kształt redakcyjny, pojęć które istnieją w b l i s k i m ś r o d o w i s k u p r a w n y m [podkr. – P. D.]”⁶. Bliskie środowisko prawne (*milieu juridique proche*), źródło materialnego impulsu, „wspomagania” – to „[...] zespół

⁴ R 86 s. 158 § 6.2. Por sprawa Maroufidou v. Szwecja R 81 s. 160 § 9.3.

⁵ Zob. art. 31 ust. 2 i 3 konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów (DzU 1990 nr 74 poz. 440).

⁶ *L'interaction entre la dimension internationale et la dimension nationale de la Convention des Droits de l'Homme: Notions autonomes et effet direct*. W: *Volkerrecht als Rechtsordnung Internationale Gerichtsbarkeit menschenrechte. Festschrift für Hermann Mosler*. Berlin 1983 s. 194.

systemowych kontekstów prawnych, z którymi traktat, do którego należy interpretowane pojęcie, pozostaje w związkach prawnych [P. D.]”⁷.

Próba rekonstrukcji *milieu juridique proche* Paktu prowadzi do wskazania dwóch systemowych kontekstów: a) międzynarodowego i b) krajowego, będącego swoistym „zbiorem” systemów państw stron Paktu.

Ad a) W identyfikacji kontekstu międzynarodowego pomagają zarówno odesłania zawarte w *Uwagach ogólnych*, jak i spełniające faktycznie analogiczną rolę komentarze członków Komitetu czynione w toku dyskusji nad sprawozdaniami. Odesłania polegają na wprowadzeniu do *Uwag ogólnych* dwóch rodzajów sygnałów. Pierwszy to sygnalizacja potrzeby uwzględnienia, dla prawidłowego przebiegu wykładni innej, wskazanej odesłaniem normy Paktu. Drugi zaś polega na wskazaniu zawartej w innym dokumencie międzynarodowym normy, niezbędnej dla dookreślenia konstrukcji opisanej w Pakcie. Odesłania mają więc „... wyjaśnić znaczenie rozmaitych artykułów w ich pełnym kontekście [podkr. – P. D.] i naświetlić zasadnicze kwestie dotyczące ich wykonania”⁸. O ile pierwszy rodzaj odesłań – do innej normy Paktu – pozostaje w ścisłym związku z regułą art. 31 § 1 konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, o tyle druga ich grupa przesuwa uwagę ku szczególnemu kontekstowi, który nie jest definiowany przez prawo traktatów.

I tak same *Uwagi ogólne*, zajmując się drugą grupą odesłań, wskazują na eminentne dokumenty międzynarodowe (niewiążące uchwały, głównie rezolucje (deklaracje) Zgromadzenia Ogólnego ONZ). Informacji o konieczności uwzględnienia w procesach wykładni norm dalszych dokumentów międzynarodowych dostarcza wzmiankowany „komentarz” do *Uwag*, jakim jest protokolarny zapis procesu badania sprawozdań. Ten zapis, w opinii Komitetu, „wskazuje [...] na związki pomiędzy różnymi międzynarodowymi dokumentami, nawet jeżeli nie są one wprost powoływane w *Uwagach ogólnych* [podkr. – P. D.]”⁹. Jeżeli więc dla prawidłowego przebiegu procesów interpretacyjnych, co wielokrotnie w łonie Komitetu podkreślano, „jest istotnie [podkr. – P. D.] celowym, widzieć Pakt w jego pełnym kontekście bez ustawniania sztywnej linii podziału pomiędzy różnymi instrumentami praw człowieka [podkr. – P. D.]”¹⁰, wyrażony w procesie badania sprawozdań jednolity pogląd członków co do potrzeby posiłkowania wykładni

⁷ Tamże.

⁸ *The Covenant on Civil and Political Rights (The Committee) Summary Records* (dalej: CCPR/C/SR) 370 § 5, 11. Por. sprawa Broeks v. Holandia R 87 s. 149 § 12.3.

⁹ CCPR/C/SR 503 § 17.

¹⁰ CCPR/CSR 370 § 4, 5. Por. CCPR/C/SR 384 § 68.

normy Paktu znajomością innej regulacji międzynarodowej ma istotne znaczenie dla jej prawidłowego i efektywnego przebiegu.

Ad b) Zasadniczym elementem konstytuującym *milieu juridique proche* dla Paktu, jego norm i konstruujących je pojęć są jednak systemy prawa krajowego państw stron Paktu. To w ich obrębie w konfrontacji z prawem krajowym jego konstrukcjami, za którymi kryje się krajowa „wizja” i „materia” ochrony praw człowieka państw stron, materializują się traktatowe standardy ochrony praw.

5. *Uwagi ogólne* poświęcone art. 10 § 1 nie są zbyt obszerne, jednakże są niezwykle znaczące dla rozumienia ujętej nim reguły¹¹. Przede wszystkim dlatego, że oddalają zdecydowanie rozpowszechnione wśród części państw stron Paktu traktowanie reguły § 1 jako jedynie ogólnej wskazówki, deklaracji interpretacyjnej istotnej dla wykonania dwóch kolejnych postanowień (§ 2 i 3) tego artykułu¹². Komitet w *Uwagach* podkreśla więc, iż Pakt wymaga koncentracji uwagi i działania państw na rzecz zabezpieczenia prawa osoby pozbawionej wolności do traktowania humanitarnego i z poszanowaniem jej przyrodzonej godności. To przypomnienie, że Pakt artykułuje jednostkowe prawo człowieka, osoby pozbawionej wolności wywołuje pytanie o istotę dwóch użytych w konstrukcji normy pojęć, a mianowicie konstrukcji „pozbawienie wolności” i konstrukcji „humanitarne traktowanie”¹³. Stawia też pytanie o rodzaj środka prawnego pozostającego w dyspozycji osoby pozbawionej wolności, chcącej docho- dzić tak opisanego Paktem prawa.

Komitet jest zdania, że interpretacja obu pojęć – „pozbawienie wolności” i „humanitarne traktowanie” – musi być dynamiczna (art. 31 § 1 konwencji wiedeńskiej). Kierując się tą wskazówką spróbujmy zrekonstruować kontekst, zgodnie z opisanym w pkt. 4 kanonem, w jakim przychodzi interpretować art. 10 § 1.

Pierwszy jego krąg stanowią normy Paktu. Są to, przede wszystkim, art. 9 § 1 formułujący zakaz bezprawnego i arbitralnego pozbawienia człowieka wolności; art. 7 formułujący zakaz stosowania tortur oraz innych aktów okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania lub karania; art. 2 § 1 wymieniający okoliczności, które powoływane jako uzasadnienie różnego traktowania zdecyd- ują o traktowaniu dyskryminacyjnym; art. 23 § 1 formułujący prawo ochrony

¹¹ R 82. Annex V s. 96-97.

¹² § 2 pkt. a mówi o obowiązku oddzielania osób oskarżonych od skazanych, pkt. b – o obowiązku oddzielania oskarżonych młodocianych od oskarżonych dorosłych; § 3 – o obowiązku resocjalizacji więźniów i indywidualizacji wykonania kary pozbawienia wolności skazanych młodocianych.

¹³ Zob. J. Z a j a d ł o. *Godność jednostki w aktach międzynarodowej ochrony praw człowie- ka*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989 z. 2 s. 103-117.

rodziny, naturalnej i podstawowej komórki społeczeństwa; art. 24 § 1 formułujący prawo każdego dziecka do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego.

Krąg drugi (*milieu juridique proche*) to nie tylko *Reguły minimalne* traktowania więźniów¹⁴, ale i inne „reguły podstawowe stanowiące różnymi dokumentami Narodów Zjednoczonych”¹⁵. Wśród nich są: *Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Publicznego* przyjęty rezolucją nr 34/169 Zgromadzenia Ogólnego ONZ w grudniu 1979 r.¹⁶ oraz *Zbiór zasad dotyczących ochrony osób aresztowanych lub uwięzionych* przyjęty rezolucją nr 43/173 Zgromadzenia Ogólnego w dniu 9 XII 1988 r. i inne¹⁷.

5. 1. Próba rekonstrukcji standardu ochrony gwarantowanego art. 10 § 1 odniesiona zostanie, jak wzmiankowałem, do sytuacji pozbawienia wolności będącej konsekwencją odbywania kary pozbawienia wolności. Z tego też względu stwierdzamy, dla porządku, że art. 10 § 1 odnosi kategorię „pozbawienie wolności” do takiego rodzaju sytuacji¹⁸.

5. 2. Dużo bardziej złożony jest problem identyfikacji znaczenia „humanitarne traktowanie”. Tę kategorię należy precyzować w odwołaniu do pozostałych wymienionych artykułów Paktu, jak i innych dokumentów NZ.

Wśród tych dokumentów (*milieu juridique proche*) na czoło wysuwa się, obok *Reguł minimalnych*, *Zbiór zasad dotyczących ochrony osób aresztowanych lub uwięzionych* (dalej: *Zbiór zasad*).

Ta ostatnia rezolucja jest, obok *Uwag ogólnych* Komitetu¹⁹, zespołem danych orientujących każdą próbę rekonstrukcji standardu ochrony przewidzianego Paktem w art. 10 § 1. Standardów dotyczącego osób uwięzionych. Zauważmy, że punktem wyjścia dla regulacji Zbioru zasad jest Zasada 1, która do kręgu wymienionych jego tytułem podmiotów, odnosi „kopię” normy traktatowej: „Wszystkie osoby aresztowane lub uwięzione traktuje się w sposób humanitar-

¹⁴ CCPR/C/SR 294 § 74; 327 § 46; 412 § 6.

¹⁵ CCPR/C/SR 319 §56.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tekst polski zob. *Prawa człowieka a policja*. Wybór dokumentów pod red. dr. hab. Andrzeja Rzeplińskiego. Legionowo 1992 s. 103.

¹⁸ Art. 9 dotyczy wszystkich przypadków pozbawienia wolności. W związku z art. 10 § 1 służy wskazaniu, iż powoływanie prawa do traktowania humanitarnego przez osobę pozbawioną wolności dotyczy nie tylko sytuacji zatrzymania, aresztowania wywołanego postawieniem jednostce zarzutu popełnienia czynu kryminalnego. Dotyczy także, co podkreślają *Uwagi ogólne* poświęcone art. 9, sytuacji pozbawienia wolności powodowanej „[...] chorobą psychiczną, włóczęgostwem, zależnością narkotyczną, polityką wychowawczą, kontrolą imigracyjną”. Uwagi nie wyczerpują listy przyczyn.

¹⁹ W tym również *Uwag ogólnych* dotyczących także innych artykułów Paktu, m.in. art. 7 Paktu.

ny, z poszanowaniem ich przyrodzonej godności osoby ludzkiej”. Cały dalszy zapis rezolucji stanowi uściślenie, „rozpisanie” na szczegółowe klauzule tej reguły. Odnotujmy także, że zgodnie z zamykającą rezolucję klauzulą „Żadne postanowienie niniejszego zbioru zasad nie będzie interpretowane jako ograniczające lub uchylające którekolwiek z praw zawartych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych”. Oznacza to, że ochrona traktatowa, jak sądzą autorzy Zbioru zasad, przyjmuje za fundament minimum ochrony opisanej regułami tego Zbioru.

5.2.1. Do kategorii zachowań, które w sposób zasadniczy wyczerpują akty niehumanitarnego traktowania, zaliczyć należy zespoły zachowań, które są opisane w art. 7 zd. 1 Paktu²⁰. Powołuje je rezolucja, przenosząc w dosłownym brzmieniu normę Paktu (zasada 6), gdy stwierdza, że „Żadna osoba [...] uwięziona nie będzie poddawana torturom albo innemu okrutnemu, niehumanitarnemu bądź poniżającemu traktowaniu lub karaniu”.

Efektywne działanie za rzecz humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności to działanie zmierzające do eliminacji m.in. wymienionych w zasadzie sześciu zjawisk gwałtu.

5.2.1.1. Definicja aktu tortury „zinstytucjonalizowanej państwowo” jest stronon Paktu znana. Znajduje się w Deklaracji Zgromadzenia Ogólnego z 9 XII 1975 r. w sprawie zakazu tortur oraz innych aktów okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania oraz w art. 1 konwencji, powtarzającej definicję ujętą w Deklaracji o tym samym co Deklaracja tytule z 10 XII 1984 r.²¹

Efektywność standardu formułowanego art. 10 § 1 zależy w sposób oczywisty od wykonania art. 7 w prawie państwa strony zakazu stosowania tortur. Miarą jego wykonania jest sytuacja, w której można pociągnąć do odpowiedzialności karnej m.in. funkcjonariuszy administrujących instytucjami, w których przebywa uwięziona osoba, za dopuszczenie się aktu tortury. Wykonanie zobowiązania polega na wprowadzeniu do kodeksu karnego odrębnego typu rodzajowego przestępstwa tortury, który spełniłby wymagania Paktu (redakcja przestępstwa tortury czerpałaby z definicji „aktu tortury” zawartej we wzmiankowanej wyżej Deklaracji – *milieu juridique proche* – a jednocześnie umożliwiłby, poprzez odwołanie się do tego przestępstwa, pożądaną karnoprawną charakterystykę czynu polegającego na stosowaniu tortur przez funkcjonariusza publicznego)²². Dostrzec należy, że w ścisłym związku z tak postrzeganym

²⁰ R 82 s. 96.

²¹ DzU 1989 nr 63 poz. 378.

²² Zob. P. D a r a n o w s k i, K. I n d e c k i. *Akty tortur w polskim prawie karnym – Uwagi do lege ferenda*. „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Iuridica” 50:1992 s. 125-131. Akt

działaniem na rzecz zapobiegania aktom tortur pozostają gwarancje opisane przede wszystkim w następujących zasadach Zbioru zasad: 7 ust. 2 i 3; 21, 22, 23, 24, 25, 26²³.

5.2.1.2. Co się tyczy zabezpieczeń przed gwałtem o mniejszej niż tortury, acz znacznej intensywności przedsięwziętym w formie aktów okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania *Uwagi ogólne* dotyczące art. 7 zauważają, że „[...] może nie być koniecznym wyraźne różnicowanie między r ó ż n y m i [podkr. – P. D.] zakazanymi formami traktowania lub karania”. Oczekiwanie więc wprowadzenia do kodeksu karnego sześciu odrębnych typów rodzajowych przestępstw jest, jeśli porównać z jasnym obowiązkiem penalizacji aktów tortur, przedwcześnie. Zdaniem *Uwag ogólnych* okoliczności konstruujące różnice między zakazanymi formami traktowania lub karania będą jednak odrębność tych zjawisk utrwały, a „[...] zależec będą od rodzaju cierpień, celowości zadawania cierpień i dolegliwości, występujących w indywidualnym przypadku”²⁴.

Akty okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania osób uwięzionych, a także każde, jak sądzić można, inne jeszcze przejawy niehumanitarnego traktowania mogą konstytuować rozliczne zachowania zarówno osób administrujących bezpośrednio, jak i nadzorujących funkcjonowanie miejsc uwięzienia. Wskażmy na zasadnicze zagrożenia, które w opinii członków Komitetu mogą wystąpić głównie w związku z:

tortury (definicja) „oznacza każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne lub psychiczne, w celu uzyskania od niej lub osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanymi przez nie przypadkowo”.

²³ Por. też CCPR/C/SR 522 § 37; 596 § 20.

²⁴ W pełni podziela przekonanie o trudności różnicowania takich form traktowania lub karania osób uwięzionych Zbiór zasad, dołączając do zasady 6 („Żadna osoba aresztowana lub uwięziona nie będzie poddawana torturom albo innemu okrutnemu, niehumanitarnemu bądź poniżającemu traktowaniu lub karaniu”) wskazówkę interpretacyjną, iż termin „okrutne, niehumanitarne albo poniżające traktowanie lub karanie” powinien być interpretowany w sposób zapewniający najszerszą możliwą ochronę przed nadużyciami natury fizycznej bądź psychicznej, łącznie z przetrzymywaniem osoby zatrzymanej w warunkach pozbawiających, czasowo albo stale, możliwości korzystania z któregośkolwiek ze zmysłów, np. wzroku bądź słuchu, lub pozbawiających ją świadomości miejsca pobytu bądź upływu czasu”. Członkowie Komitetu uważali, że przejawem zakazanych przez art. 7 innych tortur niż akt tortury form są np. przeszukanie z użyciem siły intymnych części ciała więźnia nie wyrażającego zgody na przeszukanie (CCPR/C/SR 596 § 14), eliminacja kontaktu osoby pozbawionej wolności z rodziną (CCPR/C/SR 327 § 43; 365 § 10).

- kształtowaniem kontaktów: osoby uwięzione ze światem zewnętrznym, w tym z osobami z zewnątrz; a więc kontaktów-odwiedzin z rodziną, innymi bliskimi osobami, pełnomocnikiem oraz otrzymywania korespondencji;
- wymierzaniem i wykonywaniem kar dyscyplinarnych;
- niedostatecznym zabezpieczeniem warunków bytowych osób uwięzionych, jak i brakiem dostatecznych gwarancji opieki zdrowotnej;
- dyskryminacyjnym traktowaniem, którego samodzielnym zakaz znajdujemy w art. 2 § 1 Paktu.

Ograniczone zostają rozważania (porównania) do wzmiankowanych czterech obszarów²⁵, w jakich zagrożone być może prawo osoby uwięzionej do godnego, humanitarnego traktowania.

W kwestii kontaktu osoby uwięzionej ze światem zewnętrznym zarówno *Uwagi ogólne*, jak i dyskusja w Komitecie nie pozwalają na sformułowanie szczegółowych reguł stabilizujących wymagany prawem kontakt. Generalną regułą ujętą art. 10 § 1 oddaje zasada 19 Zbioru zasad, która stwierdza iż „Osoba [...] uwięziona ma prawo do widzeń i korespondencji, w szczególności z członkami swojej rodziny. Należy jej zapewnić odpowiednie możliwości do utrzymywania kontaktów ze światem zewnętrznym, z zastrzeżeniem uzasadnionych warunków i ograniczeń przewidzianych przez ustawę lub wydane na jej podstawie rozporządzenie”²⁶. Uzupełnia ją zasada 20 stwierdzająca, iż „Należy zapewnić, aby osoba aresztowana lub uwięziona była osadzona, na jej życzenie, możliwie blisko stałego miejsca zamieszkania”²⁷.

Członkowie Komitetu nie mają wątpliwości, że wymagania obu reguł (zarówno ograniczenia nie przewidziane prawem, jak i przewidywane prawem tj. ustawą i/lub rozporządzeniem) należy postrzegać nie tylko w związku z art. 10

²⁵ Nie analizują zagadnień takich, jak: gwarancje towarzyszące czynnościom procesowym, którym poddawana jest osoba uwięziona. Zob. CCPR/C/SR 522 § 37 – zasada 21, 23, 27, także 24, 25, 26 w związku z zasadą 27; procesy resocjalizacyjne (warunki ich realizacji) CCPR/C/SR 441 § 11 – zasada 28; indywidualizacja wykonania kary pozbawienia wolności. Nie poruszam zagadnienia niezależnych, zewnętrznych wobec administracji więziennej mechanizmów kontroli respektowania praw osób uwięzionych. Zob. CCPR/C/SR 110 § 10; 171 § 28; 199 § 16; 200 § 31; 250 § 32; 328 § 23 – zasada 29.

²⁶ Tę zasadę uściśla w pewnym aspekcie zasada 15. Chodzi o „fizyczny” moment inicjacji uwięzienia. Zasada ta stanowi, iż jedynie w przypadku wyjątkowych okoliczności powodowanych wymogami prowadzonego postępowania przygotowawczego, a także w przypadku określonej prawem potrzeby „utrzymania bezpieczeństwa i porządku” (jedynie w odniesieniu do kontaktu z pełnomocnikiem) możliwe jest pozbawienie osoby uwięzionej kontaktu ze światem zewnętrznym („[...] a w szczególności z jej rodziną i obrońcą”) „dłużej niż przez kilka dni”.

²⁷ Zob. np. CCPR/C/SR 205 § 28.

§ 1, lecz interpretować tak w świetle art. 7 Paktu, jak i art. 23 § 1 (prawo ochrony rodziny) Paktu i art. 24 (prawa dziecka)²⁸.

Zbiór proponuje zespół bardziej szczegółowych reguł porządkujących kontakt osoby uwięzionej z pełnomocnikiem w porównaniu z generalnym postulatem potrzeby zagwarantowania tego kontaktu puentującym analizy Komitetu²⁹. Zasada 18 stwierdza: „1. Osoba [...] uwięziona ma prawo kontaktować się ze swoim obrońcą. 2. Osobie [...] uwięzionej zapewnia się odpowiedni czas oraz niezbędne warunki do konsultowania się z jej obrońcą. 3. Nie może być zawieszane ani ograniczone prawo osoby [...] uwięzionej do widzeń z jej obrońcą, do kontaktowania się z nim i przeprowadzania w pełni poufnych konsultacji, bez zwłoki i bez cenzury, poza wyjątkowymi okolicznościami wymienionymi przez ustawę lub wydane na jej podstawie rozporządzenie, jeżeli sąd lub inna władza uzna to za konieczne w celu utrzymania bezpieczeństwa i porządku. 4. Spotkania osoby [...] uwięzionej z obrońcą mogą się odbywać w polu widzenia funkcjonariusza, ale poza zasięgiem jego słuchu. 5. Kontakty pomiędzy osobą [...] uwięzioną z obrońcą nie mogą być użyte jako dowód przeciwko niej, chyba że są związane z popełnionym lub zamierzonym przestępstwem”.

Co do wymierzania i stosowania kar dyscyplinarnych zasada 30 mówi generalnie o „formalnych” i „instytucjonalnych” zabezpieczeniach takiego procesu. Stwierdza więc, że „1. Zachowanie osoby aresztowanej lub uwięzionej w okresie jej [...] uwięzienia, stanowiące przekroczenie dyscyplinarne, opis i czas trwania kar dyscyplinarnych, jakie mogą być nałożone, oraz władze upoważnione do wymierzania takich kar powinny być dokładnie określone przez ustawę lub rozporządzenie i opublikowane. 2. Osoba [...] uwięziona ma prawo być wysłuchana przed orzeczeniem kary dyscyplinarnej. Przysługuje jej również prawo odwoływania się do władz nadrzędnych”.

Analiza rozważań Komitetu wskazuje, iż obok problematyki gwarancji „procesowych” w postępowaniu dyscyplinarnym, częściowo opisaną zasadą 30³⁰, zagrożenie standardu wywołuje praktyka stosowania kar fizycznych oraz stosowania kary umieszczenia w oddziale izolacyjnym (*solitary confinement*)³¹.

Członkowie Komitetu traktują za sprzeczne z Paktem, gwałcące jego postanowienia, włączenie jakichkolwiek kar cielesnych do katalogu kar dyscyplinarnych³².

²⁸ CCPR/C/SR 282 § 47.

²⁹ CCPR/C/SR 187 § 72.

³⁰ CCPR/C/SR 207 § 34; 431 § 50; 69 § 34. Podnoszono prawo do obrońcy w postępowaniu.

³¹ CCPR/C/SR 69 § 22; 69 § 33; 93 § 37; 117 § 7; 205 § 41 (odosobnienie *a special kind of imprisonment*).

³² CCPR/C/SR 162 § 5 i 90; 482 § 23. Zob. też CCPR/C/SR 168 § 54; 386 § 33; 506 § 9.

Co się tyczy środka polegającego na izolacji osoby odbywającej karę pozbawienia wolności, jest on sprzeczny z art. 7 Paktu, jeżeli izolacja służy celom innym niż dyscyplinarne³³. Dalsze ograniczenia jego stosowania to czas izolacji oraz obowiązek kontroli lekarskiej osoby, która ma być poddana izolacji zarówno na etapie podejmowania decyzji o stosowaniu środka, jak i na etapie jej wykonywania³⁴. Co się tyczy czasu trwania izolacji, przy zabezpieczeniu kontroli lekarskiej, maksymalny termin 30-dniowego odosobnienia nie budził, co do zasady, sprzeciwu³⁵.

Podstawowe warunki bytowe, w jakich powinny przebywać osoby pozbawione wolności, a jakich wymaga Pakt, są opisane, co członkowie Komitetu wielokrotnie podkreślali, przez *Reguły minimalne* dotyczące traktowania więźniów³⁶.

Jasny i precyzyjny zakaz dyskryminacyjnego traktowania łączony przez analizujących praktykę wykonywania Paktu z każdym opisanym nim prawem jest przeniesiony *in extenso* przez Zbiór zasad z Paktu (art. 2 § 1) zasadą 5³⁷. Uzupełnia zasadę klauzula stwierdzająca, iż „2. środki ustawowe przewidziane wyłącznie do ochrony praw i szczególnego statusu kobiet, a zwłaszcza kobiet ciężarnych i karmiących, dzieci i młodzieży, osób starych, chorych i ułomnych, nie będą traktowane jako dyskryminujące. Potrzeba istnienia i stosowania takich środków będzie poddana kontroli sądu lub innej władzy”³⁸.

Fakt, iż powoływane wyżej reguły konkretyzują prawa (objęte art. 10 § 1), powoduje, że zgodnie z art. 3 Paktu strona umowy ma obowiązek zabezpieczyć osobie pozbawionej wolności środek prawny pozwalający bronić wymienionych w Pakcie praw w przypadku ich naruszenia. O obowiązku tym generalnie wzmiankują *Uwagi ogólne*.

Interesujące jest więc zbadanie ustalenia Zbioru zasad w tym względzie. Co do s r o d k ó w p r a w n y c h zasada 4 informuje, że „We wszystkich sprawach dotyczących [...] uwięzienia oraz p r z e s t r z e g a n i a p r a w

³³ CCPR/C/PR 301 § 6.

³⁴ CCPR/C/SR 69 § 33; 93 § 37.

³⁵ CCPR/C/SR 207 § 24. Izolacja roczna traktowana była jako oczywiście niezgodna z art. 7 Paktu – *extremely harsh form of punishment*. Zob. CCPR/C/SR 117 § 7.

³⁶ CCPR/C/SR 249 § 32, 74, 327 § 46; 345 § 14; 412 § 6; 475 § 37; 346 § 7. „Physical conditions are relevant to the issue of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”. Zob. też CCPR/C/SR 205 § 24.

³⁷ CCPR/C/SR 258 § 29.

³⁸ Używane w formułowaniu zasad pojęcie „sąd lub inna władza” „[...] oznaczają osobę powołaną na podstawie ustawy na stanowisko sędziego lub stanowisko w innym organie władzy, której pozycja prawna i czas, na jaki je powołano, powinny dawać najwyższą możliwą gwarancję kompetencji, bezstronności i niezawisłości”.

c z ł o w i e k a [podkr. – P. D.] w stosunku do osoby [...] uwięzionej orzeka sąd lub inna władza albo poddaje się je skutecznej kontroli sądu lub tej władzy”³⁹. Odnosząc tę generalną zasadę do zasady 33, spostrzegamy że Zbiór zasad proponuje, przed odwołaniem się do środków sądowych w sprawach wywołanych przestrzeganiem praw człowieka, wyczerpanie innych, nie sądowych środków prawnych angażujących uwagę „innej władzy”. I tak stwierdza w ust. 1, iż „Osoba [...] uwięziona bądź jej obrońca mają prawo składać z a ż a l e n i e bądź s k a r g ę [podkr. – P. D.] na postępowanie wobec niej, w szczególności dotyczące stosowania tortur albo innego okrutnego, niehumanitarnego bądź poniżającego traktowania, do organów odpowiedzialnych za zarządzanie danym zakładem i organów wyższych oraz, gdy jest to konieczne, do właściwych organów wyposażonych w kompetencje nadzorcze bądź uprawnionych do zmiany decyzji”. W ust. 4 zaś stwierdza, że „Każde zażalenie lub skarga zostanie rozpatrzone bezzwłocznie, a odpowiedź będzie udzielona bez nieuzasadnionej zwłoki. W wypadku odrzucenia zażalenia lub skargi bądź nadmiernej zwłoki skarżący ma prawo wnieść sprawę do odpowiedniego sądu lub innej władzy [...]”⁴⁰.

6. Kształt krajowego standardu ochrony osoby pozbawionej wolności, w odniesieniu do zagadnień wzmiankowanych wyżej, wywieść należy przede wszystkim z przepisów kodeksu karnego wykonawczego⁴¹ oraz Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2 V 1989 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (dalej: Rozporządzenie)⁴², a także innych regulacji (np. kodeksu karnego czy innych jeszcze przepisów wykonawczych)⁴³.

³⁹ Zob. przypis 33.

⁴⁰ Zob. też zasadę 34, która mówi o sądowym postępowaniu wyjaśniającym lub postępowaniu wyjaśniającym niesądowym prowadzonym przez inną władzę w każdym przypadku śmierci lub zaginięcia osoby uwięzionej; postępowanie takie wszczyna się bądź z urzędu, bądź na wniosek członka rodziny lub „innej osoby znającej sprawę”.

⁴¹ DzU 1969 nr 13 poz. 98 (z późniejszymi zmianami).

⁴² DzU 1989 nr 31 poz. 166; ze zmianą DzU 1991 nr 3 poz. 14.

⁴³ Gdyby analizę naszą rozszerzyć, należałoby sięgnąć bez wątpienia także po Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 II 1975 r. w sprawie dopuszczalności użycia przez funkcjonariuszy Służby Więziennej broni oraz stosowania siły fizycznej i szczególnych środków bezpieczeństwa (DzU 1975 nr 6 poz. 34), Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 VII 1985 r. w sprawie szczególnych zasad i trybu postępowania w sprawie leczenia i rehabilitacji i resocjalizacji w stosunku do osób uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych umieszczonych w zakładach karnych, aresztach oraz ośrodkach przystosowania społecznego (DzU 1985 nr 39 poz. 187); Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 3 VIII 1985 r. w sprawie szczególnych zasad i trybu postępowania w przedmiocie leczenia osób uzależnionych, skazanych za przestępstwa pozostające w związku z używaniem środków odurzających i psychotropowych (DzU 1985 nr 45 poz. 227). Zob. zasada 2 Zbioru zasad.

7. W kończącej opracowanie części przedstawimy przede wszystkim wątpliwości, jakie wywołuje konfrontacja standardu ujętego art. 10 § 1 Paktu z regulacją krajową.

7.1. Zauważamy więc, że niezwykle istotnej dla zabezpieczenia humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności gwarancji osądzenia „wprost” funkcjonariusza publicznego za czyny stosowania tortur w polskim kodeksie karnym nie znajdujemy. Traktatowa norma samodzielnie takiej gwarancji nie stanowi⁴⁴.

7.2. Szansa na uściślenie ochrony przed „okrutnym, nieludzkim albo poniżającym traktowaniem lub karaniem” wymagająca powoływania tych konstrukcji (ich pozytywizacja) przez stosujących prawo, w tym również sądy, jest żadna. Ani ustawa (kodeks karny wykonawczy), ani też Rozporządzenie nie zawierają klauzul, które mogłyby „zmuszać” i uzasadniać powołanie międzynarodowej wykładni art. 7 i 10 § 1, w procesie stosowania prawa krajowego (przede wszystkim Rozporządzenia). Prawo polskie nie zawiera klauzuli stanowiącej o obowiązku humanitarnego traktowania osoby pozbawionej wolności. Nie przywołując wprost tego obowiązku, wobec niejasnej pozycji umów międzynarodowych w polskim porządku prawnym pod rządami konstytucji z 1952 r., proces stosowania regulacji krajowych jest praktycznie całkowicie odizolowany od traktatowego reżimu ochrony praw człowieka⁴⁵.

7.3. Co do pozostałych aspektów ochrony przyjąć można, że uściślenie regulacją Rozporządzenia standardu sygnalizowanego Paktem mogłoby być w wielu szczegółach przyjęte jako satysfakcjonujące. Spostrzec jednak trzeba również, że pewne istotne jego elementy Rozporządzenie pomija lub reguluje niewystarczająco.

I tak rozdz. 3 Rozporządzenia regulujący kwestię otrzymywania, wysyłania korespondencji (§ 30 i § 31) i przebiegu widzeń (§ 32) może być traktowany za uszczegółowienie „zgodne z duchem” zasady 19 Zbioru zasad. Opisuje bez wątplenia „[...] odpowiednie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym” (obok § 30, 32, § 36). Gros przyczyn uzasadniających ograniczenie prawa do korespondencji (jej blokady – § 31 ust. 2, 3 i 4) nie budzi wątpliwości z wy-

⁴⁴ D a r a n o w s k i, I n d e c k i, jw. s. 127.

⁴⁵ Brak tego łącznika nie oznacza, iż osobie funkcjonariusza nie zostanie wymierzona kara. Będzie to najprawdopodobniej miało miejsce, akt oskarżenia powoła odpowiednie artykuły kodeksu karnego, lecz uzasadnienie wyroku nie nawiąże do norm dokumentów międzynarodowych. Po pierwsze dlatego, że – jak wspomniano – ani ustawa (kkw, kk), ani też Rozporządzenie o zakazie traktowym nie wspomina, po drugie zaś obecność norm traktowych w polskim porządku prawnym, tak bezpośrednia, jak i polegająca na spełnianiu „pomocniczego środka interpretacji” nie są póki co dostatecznie przekonywująco utrwalone orzecznictwem SN. Zob. D a r a n o w s k i, I n d e c k i, jw. s. 128-131.

jątkiem zakazu jej doręczenia lub wysłania z powodu zawartości w nich informacji „godzących w interes społeczny”.

Swoboda kontaktu osoby uwięzionej z obrońcą lub pełnomocnikiem wydaje się *prima facie* nawet dalej idącą w Rozporządzeniu (§ 35), niż kreśli to zasada 18 (przewiduje wprowadzenie ustawą lub przepisami wykonawczymi możliwości cenzurowania kontaktu w celu utrzymania bezpieczeństwa i porządku). Rozporządzenie o takich ograniczeniach nie wzmiankuje.

Co się tyczy kar dyscyplinarnych, uznać należy, że wprowadzone w 1991 r. do Rozporządzenia zmiany eliminujące z katalogu kar dyscyplinarnych karę twardego łoża oraz ograniczające karę umieszczenia w oddziale izolacyjnym na okres 1 miesiąca w pełni odpowiadają wymaganiom traktatowym stawianym przez art. 10 § 1 i art. 7 Paktu. Przewidziane Rozporządzeniem gwarancje towarzyszące podejmowaniu i wykonywaniu kary umieszczenia w oddziale izolacyjnym należy postrzegać jako odpowiadające refleksji członków Komitetu i uściślające traktatowy (minimalny) standard ochrony (§ 68, 71 ust. 3, 73). Posługiwanie się karą *solitary confinement* jako karą wyłącznie dyscyplinarną potwierdza wymagania art. 7 Paktu. Rozporządzenie natomiast nie wzmiankuje ani słowem o gwarancjach „procesowych” w postępowaniu dyscyplinarnym (chodzi przede wszystkim o obecność pełnomocnika osoby uwięzionej w postępowaniu wnoszącym o wymierzenie kary umieszczenia w oddziale izolacyjnym).

Rozdz. 2 precyzujący warunki bytowe i określający warunki wykonywania opieki zdrowotnej nad osobami uwięzionymi odpowiada materialnie wymaganiom *Reguł minimalnych* i w tym sensie odpowiada wymaganiom traktatu.

Co się tyczy zabezpieczeń przed dyskryminacyjnym traktowaniem osób uwięzionych, Rozporządzenie nie wzmiankuje nawet pośrednio, w żadnym ze swoich postanowień o zakazie takiego traktowania osób uwięzionych.

Wreszcie zasadnicze wątpliwości budzi rozdz. 4 Rozporządzenia (Prośby, skargi, wnioski) opisujący środki prawne pozostające w dyspozycji osoby uwięzionej. Rozporządzenie (poprawiane w 1991 r.) nie określa bliżej organów uprawnionych do badania skargi osoby uwięzionej. Użyta w § 38 ust. 1 Rozporządzenia kategoria „właściwego organu” to dużo skromniej niż definiujące te organy pojęcia użyte w zasadzie 33 Zbioru zasad przyjętego w 1988 r. Rozporządzenie nie sygnalizuje obowiązku bezzwłocznej odpowiedzi na złożoną skargę właściwego organu. Nie potwierdza, iż zwłoka lub odrzucenie skargi otwiera drogę sądową dochodzenia racji przez osobę uwięzioną.

8. Odnotowana powyżej (pkt. 7) materialna „asymetria” między standardem międzynarodowym a krajowym jest konsekwencją braku „ideowego” związku między nimi, niezrozumiałą rezygnacją w 1991 r. z inspirowania regulacji krajowej filozofią zaciągniętych przez państwo zobowiązań międzynarodowych. W konsekwencji mamy do czynienia z dwoma różnymi standardami ochrony osoby

uwięzionej⁴⁶ – standardem krajowym i standardem międzynarodowym. W istniejącym stanie prawnym standard krajowy nie gwarantuje „szerszej ochrony” od tej, jakiej wymaga Pakt, o jakiej stanowi art. 10 § 1.

Istotę niepokojącej asymetrii standardów ochrony oddaje pobieżne nawet zestawienie uprawnień osoby uwięzionej (definiowanych jako prawa osoby uwięzionej) i zakazów określonego postępowania władz więziennych wobec niej, opisanych w Zbiorze zasad i Rozporządzeniu. Jest ono zasadniczo („jakościowo” i „ilościowo”) uboższe po stronie Rozporządzenia. Sądzę, że nie deformowałyby istoty Regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, uzupełnienie go o pryncypialne z punktu widzenia ochrony praw człowieka gwarancje zawarte w Zbiorze zasad. Pozwoliłoby bez wahań traktować Rozporządzenie jako zespół norm predystynowanych do zabezpieczenia praw osoby uwięzionej. W istniejącej zaś sytuacji utrzymuje się ciągle ta, poza innymi, zasadnicza wobec Paktu różnica, że osoba uwięziona w Polsce dochodzi swoich jednostkowych racji (praw) w drodze wnoszenia skargi wywołanej „sprawą związaną z odbywaniem kary pozbawienia wolności” (§ 37, 38 Rozporządzenia), nie zaś różnicując przyczynę sięgania po środek prawny, na związaną ze „sprawą dotyczącą uwięzienia”, bądź dotyczącą „przestrzegania wobec niej praw człowieka” (zasada 4 i 33 Zbioru zasad).

Łódź, grudzień 1992

CONTRACTUAL STANDARD VERSUS NATIONAL STANDARD
OF THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS
(in Reference to art. 10 § 1 of the International Pact
of Citizen and Political Rights)

S u m m a r y

The study discusses the problem of the relation between the international standard of protection, defined in an international contractual regulation, and the national pattern of protection of a selected law of the group of human rights, which may usually be deduced from statutory regulations. Introducing treaty norms into the national legal order requires that the national authorities which use the law of significant opportunity should accept it. Due to the process of introduction it is highly probable that in the law will occur a "competitive" towards the national regulation norm or norms defining human rights. If, then, we mean to apply the law reliably, this calls for a comparison between the national and "external", international standard of protection.

⁴⁶ Por. *Ocena regulacji krajowej w Nowej Zelandii*. CCPR/C/SR 482 § 46; 566 §§ 18-20.

Such a comparison may lead us to state an "equivalent" character of the standards. It may also lead us to state differences in the levels of protection and compel us to choose. The choice of standard should always be the choice of the most convenient one for the individual. This is the only criterium. The choice must be preceded by the identification of the international standard of protection. The essence of this identifying procedure is to grasp the interpretation of a norm by the parties of a treaty. This procedure is relatively simple if the interpretation's register is carried out by the members of a treaty, the international organ.

The study analyses general remarks, the document registering the interpretation of the International Pact of Citizen and Political Rights. This document is prepared by the organ entitled to this task by the pact's parties. It is the Committee of Human Rights. Drawing on the General Remarks concerning art. 10 §1 of the Pact the study seeks to reconstruct the standard "coded" in its dictate. The article orders in a humanitarian way to treat the persons deprived of freedom. The present analysis refers the dictate exclusively to people imprisoned by a legally valid sentence. Both the description of the standard of protection as defined in art. 10 § 1 of the Pact and the overall normative context in which it should be perceived are referred to the binding national regulation. When we compare the two regulations we find an apparent prevalence of the international standard over the national one.

Translated by Jan Kłós